

הכנה משבת לחול

ג. גדר האיסור

א. מעשה

מן המשנה והגמרא לעיל ניתן ללמוד שדברים שיש בהם מעשה אסור לעשותם כהכנה משבת לחול.

כתבו הפוסקים, שאף לדבר מצווה אסור להכין מיום טוב או שבת ליום טוב אחר, וכל שכן הכנה לצורך ימי החול:

משנה ברורה סימן תרסז ס"ק ה:

ואסור להביא יין מיום טוב לחבירו... אסור לחפש הספר תורה משבת ליום טוב (דהיינו להעמיד הספר תורה בפרשה שיקראו בה ביום טוב, אסור בשבת ערב יום טוב) וכן מיום טוב לחבירו.

ב. דיבור

רבי יהודה חסיד בחיבורו 'ספר חסידים' כתב, שאיסור הכנה משבת לחול שייך אף בדיבור:

ספר חסידים סימן רסו:

בשבת לא יאמר אדם נישן כדי שנעשה מלאכתנו במוצאי שבת, שאסור לומר למחר אעשה, ואפילו חפץ לכתוב תורה, מפני שמראה מה שישן ונח בשבת שעושה בשביל החול, אלא יאמר ננוח כי שבת היום.

ג. מחשבה

תלמוד בבלי מסכת שבת דף קיג עמוד א,ב:

'וְדָבָר דְּבָר' (ישעיה נח,יג) - שלא יהא דבורך של שבת כדבורך של חול. דבור - אסור, הרהור - מותר.

רש"י על הגמרא:

שלא יהא דבורך של שבת כדבורך של חול - כגון מקח וממכר וחשבונות.

הרהור מותר - להרהר בלבו, כך וכך יציאות אני צריך להוציא על שדה זו.

❖ **במה שונה הרהור ממעשה ודיבור ומדוע לדעתך הוא מותר בשבת?**

המשנה ברורה מחדד, שאיסור הכנה אינו בדווקא לקראת סוף השבת, אלא אף בליל שבת אסור לבצע פעולות לצורך אחר השבת:

משנה ברורה סימן שכג ס"ק כו-כח:

מדיחים - אפילו עשר כוסות ואין צריך אלא לאחת, רשאי להדיח כולו... אפילו בליל שבת מותר להדיח לצורך מחר או לצורך סעודה שלישית... ואם יודע שלא יצטרך עוד לאלו הכלים, אסור להדיח משום טורח, ולהיפך אם יודע שיצטרך להן כגון שרוצה לאכול עוד פעם אחת, אפילו לאחר סעודה שלישית גם כן מותר.

עוד כתבו הפוסקים שאיסור הכנה שייך אף משבת אחת לשבת אחרת:

ראב"ן שבת סימן שנט:

מקפלין את הבגדים מליל שבת למחרתו, ומצפרא (מבוקר) לפניא (לערב) אבל לא לחול ולא לשבת אחרת.

הקדמה:

השבת נועדה לקדושה ולמנוחה ומעלתה גדולה, ומי שמכין ממנה לימי החול מזלזל בכבודה. לפיכך אסרו חכמים לעשות פעולות המכינות משבת לחול.

שאלה: האם מותר לחיילי סיור המתחיל בשבת ונמשך למוצאי שבת, לקחת עימם יין ובשמים לצורך ההבדלה במוצאי שבת?

חייל שיוצא לביתו במוצאי שבת האם מותר לו לארגן את בגדיו בתיקו תוך כדי השבת?

א. מקור האיסור

משנה שבת פרק טו משנה ג:

מקפלין את הכלים (בגדים) אפילו ארבעה וחמשה פעמים, ומציעין את המטות מלילי שבת לשבת, **אבל לא משבת למוצאי שבת.**

רבי עובדיה מברטנורא על המשנה:

מקפלין את הכלים - בגדים שפושטן מקפלין אפילו ארבעה וחמשה פעמים כדי לחזור וללבשם בו ביום.

וכן ניתן ללמוד מן הגמרא בשבת:

תלמוד בבלי שבת דף קיח עמוד א:

תנו רבנן: קערות שאכל בהן ערבית מדיחין לאכול בהן שחרית, שחרית - מדיחין לאכול בהן בצהרים, בצהרים - מדיחין לאכול בהן במנחה. **מן המנחה ואילך שוב אינו מדיח**, אבל כוסות וקיתוניות וצלוחיות - מדיחין והולך כל היום כולו, לפי שאין קבע לשתייה.

הרמב"ם פסק את המשנה והגמרא הנ"ל להלכה:

רמב"ם שבת פרק כג הלכה ז:

ואסור להדיח קערות ואלפסין וכיוצא בהן מפני שהוא כמתקן אלא אם כן הדיחין לאכול בהן סעודה אחרת באותה שבת, אבל כלי שתייה כגון כוסות וקיתונות מותר להדיחין בכל עת שאין קבע לשתייה. ואין מציעין את המטות בשבת כדי לישן עליהן למוצאי שבת אבל מציעין מלילי שבת לשבת.

ב. טעם האיסור

מגיד משנה על הרמב"ם הנ"ל:

ובהשגות (הראב"ד) אמר אברהם כל זה אינו אסור אלא מפני שהוא טורח לחול ע"כ. ואף רבינו ז"ל כך הוא סבור, שתקון זה אינו אסור אלא מפני שהוא לצורך חול.

הפסקי תשובות מבאר מה הבעייתיות בעשיית דברים לצורך ימי החול:

פסקי תשובות אורח חיים סימן שב אות יג:

טעם איסור 'הכנה משבת לחול'... משום 'זילותא דשבתא' (זלזול בכבוד השבת), שנראה כמזלזל בקדושת היום כשמכין בו לצורך מחר.

ד. היתרים להכין משבת לחול

א. פעולות שאין בהם טורח ורגילים לעשותם אף בחול

שמירת שבת כהלכתה פרק כח סעיף פט:

כל דבר שאינו מלאכה ולא איסור דרבנן ושאינו בו משום טירחה, וגם רגילים לעשותו מבלי לחשוב על התועלת שבעשייתו, מותר לעשותו בשבת, גם אם תצא מעשייתו תועלת לימות החול, ובלבד שלא יאמר במפורש, שהוא מכין לימות החול.

בהמשך ההלכה מביא מחבר הספר הרב יהושע נויבירט דוגמאות להיתר הנ"ל:

המשך ההלכה הנ"ל:

ולכן, הלוקח טלית לבית הכנסת (במקום שיש עירוב), מותר אף להחזירה הביתה, מותר להחזיר ספר למקומו בארון הספרים אחרי גמר הלימוד... מותר להחזיר למקרר או אפילו לתא ההקפאה של המקרר את המאכלים שנשארו בגמר הארוחה... מותר לשרות במים כלים ששירי אוכל ידבקו בהם, אם לא יעשה כן בשבת (ואם כבר נדבקו שאריות התבשיל בהם ויבשו, אסור לשרותם במים בשבת, מכיון שבשריה זו מחשבתו להקל על ניקיון במוצאי היום)... מותר לצאת מביתו, אפילו סמוך לחשיכה, ומפתח ביתו בכיסו (במקום שיש עירוב), כדי שיוכל להיכנס לביתו במוצאי שבת.

ב. פעולות לצורך ימי החול שיש בהם תועלת גם לשבת

הפוסקים כתבו שאין מניעה לבצע פעולות לצורך ימי החול, כשיש בהם תועלת גם לשבת:

ערוך השולחן אורח חיים סימן תרסז סעיף ב:

המהרי"ל אסר לחפש הספר תורה משבת ליום טוב (וכל שכן לחול) משום הכנה... נראה לי, דאם אומר שם איזה פסוקים בתורה הוי כלימוד לשעתו ולא מקרי הכנה.

בספר ילקוט יוסף הביא דוגמאות להיתר זה:

ילקוט יוסף שבת ב דיני הכנה משבת לחול סעיפים יד, כט:

אחר סעודה שלישית אסור להדיח את הכלים, שהרי אין לו צורך בהם אלא לערב. אך מותר להסיר את כלי הסעודה מן השלחן, וכן לנקות את השלחן, גם אחר סעודה שלישית, שהרי אין כוונתו להכין משבת לחול, אלא עושה כן כדי שהחדר יראה נקי ומסודר. ובמקומות שאחר הסעודה אין נכנסים לחדר האוכל עד צאת השבת, אין לפנות את הכלים מהשלחן בשבת.

המקדים לבוא לבית הכנסת לתפלת ערבית של מוצאי שבת, מותר לו לקחת סידור תפלה גם קודם צאת השבת, ואין בזה איסור מכין משבת לחול, אם מעיין בסידור באיזה דברים.

❖ על פי מה שלמדנו, מהו האופן שבו יהיה מותר לחיילי סיוור

המתחיל בשבת ונמשך למוצאי שבת, לקחת עימם יין ובשמים בשבת לצורך ההבדלה במוצאי שבת?

ג. פעולות לצורך חול שאם לא יעשה אותם יבוא לידי הפסד

הפוסקים כתבו שמותר להכין משבת לחול כאשר אינו עושה שום מלאכה ומטרתו מניעת הפסד, כך ניתן ללמוד מדברי השולחן ערוך:

שולחן ערוך הלכות שבת סימן שח סעיף ד:

כלי שמלאכתו להיתר, מותר לטלטלו אפילו אינו אלא לצורך הכלי שמא ישר או יגבב, אבל שלא לצורך כלל, אסור לטלטלו.

שולחן ערוך אורח חיים סימן שלח סעיף ז:

מי שיש לו פירות בראש הגג ורואה מטר שבה, אסור לשלשלם בשבת דרך ארובה שבגג (לפי שיש בזה טירחה מרובה), אבל מותר לכסותן. ואפילו לבנים (העומדים לבנייה), שהם מוקצים, מותר לכסותן מפני הדלף.

השמירת שבת כהלכתה, הביא דוגמא להיתר זה:

שמירת שבת כהלכתה פרק כח סעיף צא:

מכניס אדם לביתו בגדים הנמצאים בחצר או במרפסת (ובתנאי שבגדים אלו היו יבשים בערב שבת בין השמשות...), אם קיים חשש שהגשם ירטיבם, ולא יוכל ללבושם במוצאי שבת.

❖ הזכרנו שלשה סוגי פעולות (בסעיפים א-ג בפרק זה) שמותר לעשותם כהכנה משבת לחול.

חשוב, מה הטעם שהתירו כל אחד מסוגי הפעולות?

ה. הלכה למעשה

כך נפסק להלכה בספרנו 'תורת המכנה':

א. אסור לבצע בשבת פעולות הערכות להמשך השבוע, כלבית מדים והכנת כריכים לצורך 'מסע' שיערך במוצאי שבת, או כנשיאת חפצים ולימוד חומר עיוני (כציר ניווט וכד') לצורך ימי החול (אלא אם כן יש ערך בידיעת החומר כבר בשבת עצמה).

ב. מותר לבצע בשבת פעולות קלות כשינה, או הילוך, לצורך חול, ובלבד שלא יהא ניכר שנועדו לצורך הכנה.

ג. פעולות משמעותיות כהעברת ציוד והדחת כלים, נאסרו, למעט אם נועדו לצורך השבת ויש בהן תועלת נוספת למוצאי שבת. לפיכך, מותר להביא יין ובשמים לצורך הבדלה, כשעוד היום גדול, הואיל וניתן לתלות שנועדו לשימוש בשבת, ולא ניכר שנועדו לצורך מוצאי שבת.

ד. בדוחק ניתן לבצע בשבת פעולות הכנה לצורך הצלה מהפסד, ועל כן מותר למגויס בשבת ליטול עימו חפצים נחוצים כבגדים וכד' להמשך השבוע, ואפילו ברור לו שלא יצטרך להם בשבת עצמה, שהרי בלעדיהם יקשה עליו להתנהל, ונחשב לו הדבר כמקום הפסד.

ה. מעבר לכל זה, יש לציון שככלל, בשל חשיבות השמירה על מנוחת השבת במיוחד במסגרת הצבאית, מאוד יש להשתדל להימנע מביצוע כל פעילות במהלך השבת, ואפילו כשיש צורך גדול בדבר, על כן למעשה במקרים חריגים יש להיוועץ ברב היחידה ולשקול בזהירות ומתינות את מידת נחיצותם ודחיפותם.

'והגית בו'

דפי מקורות בהלכה צבאית ללימוד עצמי לחיילי צה"ל

יוצא לאור ע"י הרבנות הצבאית הראשית - ענף ההלכה - בית המדרש להלכה צבאית

מערכת: סא"ל הרב ישי איתן רע"ן הלכה, רס"ן הרב דב ברקוביץ רמ"ד הלכה,

סרן הרב דודי גרינפלד קמ"ד כתיבה, אע"צ הרב חנניה שפרן

כתיבה ועריכה: רב"ט ר' יצחק ענתבי

הקו הפתוח: 052-9414414. נשמח לשאלות ולהגובות: bmlhalacha@gmail.com

